

The Gently Beckoning Storm: The Character of Erev Yom Kippur in Halacha

A. Eating

1 שולחן ערוך אורח חיים סימן תרד

סעיף א מצוה לאכול בערב יו"כ ולהרבות בסעודה. **הגה:** ואסור להתענות בו אפילו תענית חלום (מהרי"ל) ...

2 משנה ברורה סימן תרד ס"ק א

מצוה לאכול וכו' – דכתיב ועניתם את נפשותיכם **בתשעה לחודש בערב** היה לו לכתוב בתשעה לחודש בערב תענו את נפשותיכם עד ערב וכו' ומדכתיב ועניתם וכו' בתשעה לחודש משמע שיתענו בתשעה ובאמת יוה"כ אינו אלא בעשרה לחודש וקבלו חז"ל דאדרבא מצוה מן התורה לאכול בעיו"כ ורצה הקב"ה ליתן שכר בעד האכילה כאלו התענו שאינו דומה מצוה שיש בו צער כמו שאמרו לפום צערא אגרא אילו כתב בט' לחודש תאכלו לא היה לנו שכר אלא כמקיים מצותו ע"י אכילה ולכן שינה הכתוב וכתב מצות אכילה בלשון תענית שיהיה נחשב אכילה זו לפני הקב"ה כאילו היה תענית כדי ליתן שכר כמקיים מצוה בצער עיניו ויש לאדם למעט בלימודו בעיה"כ כדי לאכול ולשתות:

3 שולחן ערוך אורח חיים סימן תרנ

סעיף ד בערב יום הכיפורים אין לו לאכול אלא מאכלים קלים להתעכל, **כדי שלא יהא שבע ומתגאה כשיתפלל. הגה:** וכן אין אוכלים דברים המחממים את הגוף, שלא יבא לידי קרי; וכן אין לאכול מאכלי חלב שמרבים זרע, אך בסעודת שחרית נוהגין לאכול (מהרי"ל).

4 שולחן ערוך אורח חיים סימן תרנא

סעיף ג אם הפסיק מאכילתו בעוד היום גדול, **יכול לחזור ולאכול כל זמן שלא קיבל עליו התענית. הגה:** ועיין לעיל סימן תקנ"ג דאם קיבל בלב לא הוי קבלה.

5 שולחן ערוך אורח חיים סימן תקנב

סעיף א אע"פ שאכל המפסקת, מותר לחזור ולאכול אלא אם כן קבל עליו בפירוש שלא לאכול עוד היום. **הגה:** וקבלה בלב אינה קבלה, אלא צריך להוציא בשפתיו (ב"י בשם הפוסקים).

B. Kaparot

6 שולחן ערוך אורח חיים סימן תרע

סעיף א מה שנוהגים לעשות כפרה בערב יום כיפורים לשחוט תרנגול על כל בן זכר ולומר עליו פסוקים, **יש למנוע המנהג. הגה:** ויש מהגאונים שכתבו מנהג זה, וכן כתבו אותו רבים מן האחרונים, וכן נוהגין בכל מדינות אלו ואין לשנות, כי הוא מנהג ותיקין. ונוהגין ליקח תרנגול זכר לזכר, ולנקבה לוקחין תרנגולת (ב"י בשם תשב"ץ), ולוקחין למעוברת ב' תרנגולים אולי תלד זכר; ובחרין בתרנגולים לבנים, על דרך שנאמר: אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו (ישעיה א, יח) ונהגו ליתן הכפרות לעניים, או לפדותן בממון שנותנים לעניים (מהרי"ל ... ויש להסמיך שחיטת הכפרות מיד לאחר שהחזירו עליו. וסמך ידיו עליו, דמות הקרבן; וזורקין בני מעיהם על הגגות או בחצר, מקום שהעופות יכולין לקחת משם (טור).

משנה ברורה סימן תרע ס"ק א

(א) יש למנוע המנהג – **משום חשש דרכי האמורי:**

7 טור אורח חיים סימן תרעא

... מאי שנא תרנגול מבהמה וחיה הא ודאי קושיא הוא אלא שיש בה שני טעמים אחד **שהתרנגול מצוי בבית יותר מכל בהמה חיה ועוף**, ועוד יש במקומות עשירים שעושין תמורת אילים **ועיקר בעלי קרנים**

דמות אילו של יצחק אבינו לפיכך לא דבר קבוע הוא. ועוד ... ששמו גבר כדאמרין (ביומא כ א) מאי קרא גברא אמר רב שילא קרא תרנגולא וכיון ששמו גבר תמורת גבר בגבר מהני ומעלי.

8) בית יוסף אורח חיים סימן תרה

יש מקומות שנוהגים לשחוט תרנגול לכפרה וכן יש בתשובת הגאונים. המרדכי במסכת יומא (סי' תשכג) כתב המנהג הזה וכל מה שכתוב בסימן זה הוא בפסקי הרא"ש למסכת יומא (פ"ח סי' כג) וקצתו במרדכי (שם וסו"ס תשכז) ומנהג זה כתוב גם בתשב"ץ (תשב"ץ קטן סי' קכה) וכתוב שם שנוהגים ליקח תרנגול לזכר ותרנגולת לנקיבה: והרשב"א כתב בתשובה (ח"א סי' שצא) בענין הכפרה שעושין לנערים בערב יום הכפורים מנהג זה פשוט בעירנו ואף על פי ששמעתי מפי אנשים הגונים מאשכנז שכל רבני ארצם עושים כן וגם שמעתי שנשאל רבינו האי ואמר שכן נהגו עם כל זה מנעתי המנהג הזה מעירנו וכתוב בארחות חיים (הל' ערב יוה"כ אות א) שהרמב"ן אוסרו משום דרכי האמורי:

C. Teshuva

9) שולחן ערוך אורח חיים סימן תרז

סעיף א צריך להתודות במנחה קודם סעודה המפסקת.

10) תלמוד בבלי מסכת יומא דף פז עמוד ב

תנו רבנן: מצות וידוי ערב יום הכפורים עם חשכה. אבל אמרו חכמים: יתודה קודם שיאכל וישתה, **שמא תטרף דעתו בסעודה**. ואף על פי שהתודה קודם שאכל ושתה - מתודה לאחר שיאכל וישתה, **שמא אירע דבר קלקלה בסעודה**. ואף על פי שהתודה ערבית - יתודה שחרית, שחרית - יתודה במוסף, במוסף - יתודה במנחה, במנחה - יתודה בנעילה.

11) רש"י מסכת יומא דף פז עמוד ב

עם חשיכה – לאחר אכילה, משקיבל עליו יום הכפורים. שמא תטרף דעתו – מחמת שכרות. דבר קלקלה – של חטא.

12) חידושי הרמב"ן מסכת יומא דף פז עמוד ב

נראה לפי דקדוק הלשון הזה שאין הוידוי שהוא מתודה לאחר אכילה בתפילת ערבית, מדלא קתני ואע"פ שהתודה קודם שיאכל וישתה מתודה ערבית וכדקתני ואע"פ שהתודה ערבית, ועוד הא (ד)קתני דמצות וידוי ערב יוה"כ הוא עם חשיכה **דהיינו לאחר שיאכל וישתה** ... ורש"י ז"ל מפרש עם חשיכה ערבית משקדש היום, ואינו כן בשום מקום, וכן הראשונים כולם לא כתבו זה בחבוריהם שיתודה שני פעמים בערב יום הכפורים, ולא דקדקו בברייתא זו, ומה שכתבנו הוא האמת והנכון והישר.

13) רמב"ם הלכות תשובה פרק ב

הלכה ז יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים והוא קץ מחילה וסליחה לישראל, לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים, ומצות וידוי יום הכפורים שיתחיל מערב היום קודם שיאכל **שמא יחנק בסעודה קודם שיתודה** ...

14) לחם משנה הלכות תשובה פרק ב

הלכה ז ומצות וידוי יוה"כ וכו'. פרק יוה"כ (דף פ"ז ע"ב) ת"ר מצות וידוי ערב יוה"כ עם חשיכה אבל אמרו חכמים יתודה קודם שיאכל וישתה **שמא יארע דבר קלקלה בסעודתו** כך הובא בהרי"ף ובגרסתו **שמא תטרף דעתו עליו**. ורבינו גורס כגירסת הרי"ף ז"ל ומפרש שמא יחנק בסעודה. ורש"י ז"ל לא פירש כן:

15) רי"ף מסכת יומא דף ו עמוד א

ת"ר מצות וידוי ע"כ עם חשכה דר"מ וחכ"א צריך שיתודה קודם שיאכל וישתה **שמא יארע דבר קלקלה בסעודתו** ...

16) שולחן ערוך אורח חיים סימן תרה

ויש מקומות שנוהגין לילך על הקברות ולהרבות בצדקה, והכל מנהג יפה ...

17) שולחן ערוך אורח חיים סימן תר

סעיף א עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שיפייסנו; אפילו לא הקניטו אלא בדברים, צריך לפייסו; ואם אינו מתפייס בראשונה, יחזור וילך פעם שנייה ושלישית, ובכל פעם יקח עמו שלשה אנשים, ואם אינו מתפייס בשלשה פעמים אינו זקוק לו. (מיהו יאמר אח"כ לפני י' שבקש ממנו מחילה) (מרדכי דיומא ומהרי"ל); ואם הוא רבו, צריך לילך לו כמה פעמים עד שיתפייס. **הגה:** והמוחל לא יהיה אכזרי מלמחול (מהרי"ל), אם לא שמכוון לטובת המבקש מחילה (גמרא דיומא); ואם הוציא עליו שם רע, אינו צריך למחול לו. (מרדכי וסמ"ג והגה"מ פ"ב מהלכות תשובה ומהרי"ו).

18) משנה ברורה סימן תרו ס"ק ג

(ג) **יחזור וילך** – ויפייסנו בכל פעם **במין ריצוי אחר** ובשעת בקשת מחילה צריך לפרט מה שחטא לחבירו אם לא כשיודע שחבירו יתבייש מזה כשיפרט החטא אזי לא יפרט אותו ומי שהוא מבקש מחילה מרבים בכלל אינו יוצא אם יודע שעשה לאיזה יחיד בפרט:

19) משנה ברורה סימן תרו ס"ק ח

(ח) **לא יהא אכזרי מלמחול** – דכל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו ואם הוא לא ירצה למחול גם לא ימחלו לו:

20) שולחן ערוך אורח חיים סימן תרז

סעיף ד עונות שהתודה עליהם ביה"כ שעבר, ולא שינה עליהם, אפילו הכי יכול לחזור ולהתודות עליהם.

21) משנה ברורה סימן תרז ס"ק יג

(יג) **אפ"ה יכול וכו'** – אף בין אדם לחבירו גנב וגזל וכדומה אע"פ שמחל לו והשיב את הגזילה מ"מ מתודה ביה"כ לעולם **דמ"מ בין אדם למקום חטא** אבל אם הקניט חבירו בדברים או עני המהפך בחררה י"ל כה"ג כיון שביקש מחילה מחבירו והתודה ביה"כ א' א"צ להתודות ביה"כ שנית [פמ"ג]:

22) שולחן ערוך אורח חיים סימן תרז

סעיף ו כל הקהל לוקים מלקות ארבעים אחר תפלת המנחה, שמתוך כך יתן אל לבו לשוב מעבירות שבידו. **הגה:** ונהגו שהנלקה אומר וידויים בשעה שנלקה, והמלקה אומר: והוא רחום יכפר עון וגו', שלשה פעמים שהם ל"ט תיבות כנגד ל"ט מכות (מנהגים); ונהגו להלקות ברצועה כל דהו, דאינו רק זכרון למלקות; ויקח רצועה של עגל, על דרך שנאמר: ידע שור קונוהו (ישעיה א, ג) (כל בו); והנלקה לא יעמוד, ולא ישב, רק מוטה (מנהגים) פניו לצפון ואחוריו לדרום (מהרי"ל). יום הכיפורים אינו מכפר אלא על השבים המאמינים בכפרתו, אבל המבעט בו ומחשב בלבו: מה מועיל לי יום כיפור זה, אינו מכפר לו (רמב"ם פ"ג מהלכות שגגות).

23) שולחן ערוך אורח חיים סימן תרי

סעיף ד נוהגים בכל מקום להרבות נרות בבתי כנסיות, ולהציע בגדים נאים בבית הכנסת. **הגה:** ונוהגים שכל איש, גדול או קטן, עושין לו נר (מרדכי ומהרי"ו); גם נר נשמה לאביו ולאמו שמתו (כל בו), וכן נכון, וכן כתבו מקצת רבואתא ... יש שכתבו שנהגו ללבוש בגדים לבנים נקיים ביום כפור, דוגמת מלאכי השרת; וכן נוהגין ללבוש הקיטל שהוא לבן ונקי, גם הוא בגד מתים ועל ידי זה לב האדם נכנע ונשבר (ד"ע מהגהות מיימוני פ"ז דשביתת עשור).